

CRUCES E CRUCEIROS CON HISTORIA: A CRUZ DE EVANGELISTA REY GALÁN EN RÁBADE¹

Fernando Arribas Arias

No concello lucense de Rábade, na intersección da vía férrea A Coruña-Palencia coa estrada LU-107, xunto ao paso a nivel, levántase unha cruz que, ben que non é moi antiga, ten unha historia de heroísmo detrás dela. Foi construída no ano 1955, co obxecto de tributarlle unha homenaxe a dona Evangelista Rey Galán², gardabarreira neste concello que perdeu a súa vida por salvar a dun neno. (Fig. 1)

Fig. 1. Evangelista Rey Galán.

¹ Quero expresar o meu agradecemento a Francisco Xosé Fernández Montes, alcalde do Concello de Rábade; Ernesto Sánchez Pombo, Carlos Coira e Teresa Pena pola súa axuda e colaboración neste traballo e, moi especialmente, a Teresa Arias López e Mª Evangelista Arias López, netas de Evangelista Rey Galán, polas súas informacións.

² Nalgún medio figura co nome de Evangelina.

Os feitos tiveron lugar o día 24 de setembro de 1954 e a primeira nova deste suceso aparece no xornal *El Progreso* do día 26 de setembro dese ano:

“Cuando el tren TAF número 5452 pasaba frente al paso a nivel, en el kilómetro 446,621, a la entrada de Rábade, arrolló a la guardabarrera de servicio en aquel lugar Doña Evangelista Rey Galán, de cincuenta y ocho años, viuda, hija de Vicente y Aurelia, y natural de Lajosa”.

Evangelista Rey Galán, que contaba con 24 anos de servizo como gardabarreira³, era viúva de Eufasio López, tamén traballador de Renfe, e nai de sete fillos (Manuel, Purificación, Jesús, Evaristo, José, Juan y Elena) que, segundo o xornal *El Caso* en Galicia, (1954) “quedaban en el mayor desamparo”, información que, como veremos máis adiante, non era moi precisa.

Evangelista morreu no acto, mentres que o neno Manuel García Vázquez, de dous anos de idade, quedou ferido de gravidade, con fractura do fémur e do brazo dereito, ademais de contusións en diversas partes do seu corpo. Nun primeiro momento foi atendido polo médico de Rábade, José Penas Magdalena que, vendo o seu estado, ordenou o seu traslado a Lugo, ingresando no Hospital Provincial de San Xosé.

³ Noutros medios dise que a súa antigüidade era de 18 anos.

Facendo un resumo da prensa da época, o suceso aconteceu do seguinte xeito. Sobre as dez da mañá do fatídico día, estando próxima a chegada do tren, Evangelista procedeu a baixar as barreiras coa debida antelación. Preto do paso a nivel, vivía María García, que nese momento saíra buscar auga a un pozo que estaba nas proximidades do lugar do suceso, acompañada do seu fillo, Manuel García Vázquez, de dous anos de idade. Mentres a súa nai collía a auga, o rapaz quedou xogando na vía sen decatarse da chegada do tren. Cando Evangelista ve que o tren se aproximaba, empurrou o neno para evitar que fose atropelado, pero nesta acción perdeu a súa vida, nun acto cualificado pola prensa de heroico. Unha vez comunicada a nova ao Xulgado de Instrución de Lugo, trasladáronse ao lugar o maxistrado Marcelino Álvarez Area e o médico forense José Lomas Díaz, así como os funcionarios xudiciais Santiago Mondelo López e Luís Palacios Gosende, para proceder coas oportunas dilixencias legais.

Tal foi a repercusión do feito que, aos poucos días, o xornal *El Ideal Gallego* propoñía a celebración dunha homenaxe póstuma a esta valente muller. Esta iniciativa foi secundada por *El Progreso*, que pedía ao alcalde de Rábade que solicitase dos poderes públicos a Cruz de Beneficencia para a infortunada Evangelista.

Cómpre resaltar que, nove anos antes deste tráxico suceso, concretamente o 31 de agosto de 1945, o director xeral de Renfe, oficiaba a Evangelista que "tenía la satisfacción de participar a Vd que el COMITÉ DE GERENCIA de la Red, en virtud de propuesta hecha por esta Dirección General y de conformidad con la Reglamentación del Trabajo en la Renfe, ha tenido a bien concederle el 1º quinquenio correspondiente a su categoría por el importe de 0,25 pesetas a contar de 1º de julio de 1945, con lo que queda elevado su actual sueldo de 4,50 a 4,75 pesetas anuales" Non era moito o soldo por 24 horas de servizo, sen poder abandonar un posto de tanta responsabilidade, tal como se recollía na *Cartilla Profesional del Guardabarrera y Guardesa*, editada en Madrid en 1952, que posuía Evangelista.(Fig. 2).

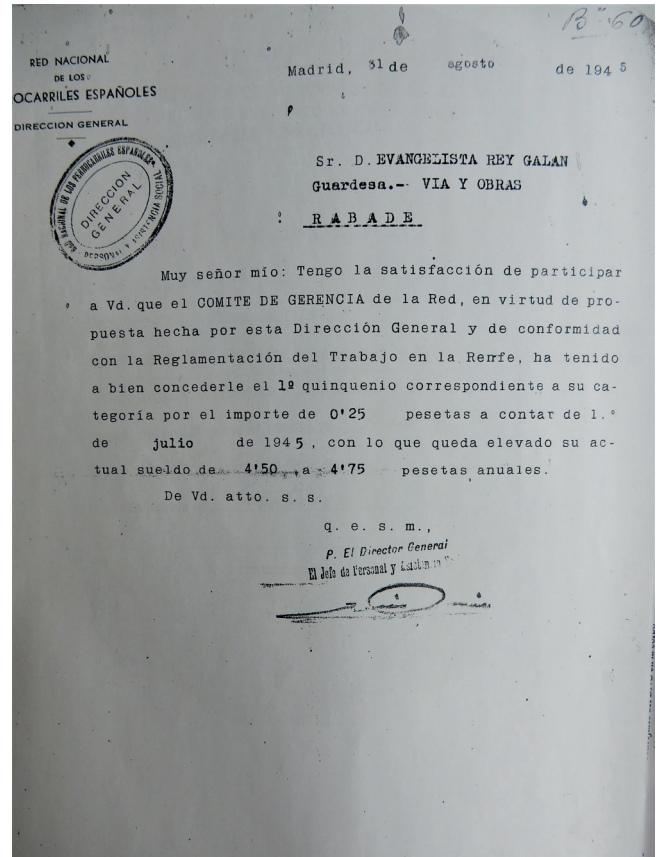

Fig. 2. Soldo de Evangelista.

O día 1 de outubro de 1954, o correspondente de *El Progreso* en Rábade, Nomar,⁴ anuncia a apertura dunha subscrición popular a favor da familia de Evangelista, subscrición que encabeza este xornal con cincocentas pesetas e á que contribúen diversas entidades e particulares.⁵

Días máis tarde, concretamente o 8 de outubro, publicábase a nova de que o Concello de Rábade solicitaba a Cruz de Beneficencia a título póstumo para a gardabarreira, ao tempo que pedía autorización á dirección xeral de Renfe para colocar unha cruz no lugar do suceso.

Resulta sorprendente que a subscrición promovida

4 O nome do correspondente de *El Progreso* en Rábade era D. Ramón Vázquez Díaz

5 Relación de donativos na provincia de Lugo: *El Progreso*, 500 pesetas; Manuel Martínez Barreiro, de Rábade, 500; Perfecto Fernández López, alcalde de Begonte, 100; José Arcadio Vázquez Díaz, 25; José Ramón Ferreiro Corral, 25; Emiliano Gayoso, 35; Julio Rodríguez Pérez, 25; Manuel Vázquez López, 25; Manuel Arias López, factor de RENFE, 10; Ángeles Abad Fernández, mestra nacional, 15; Manuel Fernández Reija, de Lugo, 10; Antonio Penas Goás, médico, 25; Enrique Fernández Blanco, 10; Enrique Vázquez Fernández, sacerdote, 50; José Pérez Rodríguez, cura párroco, 50; Jesús Tomé López, 10; Café Bar del Centro, 25; Nicolás García Ferreiro, capataz de Vías e Obras, 20; cantina da Estación, 10; Manuel Vázquez Sixto, de Carral, 5; José Penas Magdalena, médico municipal, 50; Eulogio Penas Goás, médico, 25; Manuel Abad Sánchez, 10; Antonio Iglesias, secretario do concello de Outeiro de Rei, 25; Valentín Sexto Sixto, interventor da Caixa de Aforros de Lugo, 25; Francisco de la Fuente Arévalo, avogado, 50; Paulino Vázquez Fernández, veterinario, 25; José Penas Goás, avogado, 25; Manuel Rábade Corral, industrial, 10; viúva e fillos de Perfecto Fernández Arias, 25; Bernardino Pardo Ouro, 50; Ángel Abel Abel, 25; Silvestre Fernández y Fernández, 25; Ramón Neira Pedrosa, 25; Eduardo Arce Mayora, coronel de Infantería retirado, 50; Gabriela Nieto Chaín, mestra, 10; María de la Purificación Martínez Valín, 10; Carmen Villar Pérez, 10; Bautista Núñez Varela, mestre, 10; Dionisio Rocas Castro, mestre, 10; José Rábade Román, mestre, 10; Alberto Michelena Rebellón, avogado e alcalde de Viveiro, 10; César F. Paz Abelleira, depositario da Deputación de Lugo, 50; Jesús Enríquez Castro, propietario, 25; José Sánchez del Valle, rexistrador da propiedade, 50; Jesús González Rodríguez, capitán de Enxeñeiros, 25; Balbino Sanjurjo, 10; Julio González, da fábrica de Arxeriz, 100; Manuel Lage, almacenista de coloniais, 25; Juan Santalla, maderista de Parga, 100; Familia Andrade, 25; José María Picos, correspondente administrativo de *El Progreso*, 25; Adolfo Fernández Fraga, contratista de obras, 25; José Nistal Pérez, 25; Manuel Abuín Abuín, 10; Antonio Losada Rodríguez, 10; Anselmo González, 100; Pedro Sánchez Oliveira, 25; Cámara de Comercio de Lugo, 150; Ángel Olavarría Téllez, notario de Lugo, 150; Agustín Guitián, depositario de Cross S.A., 25; Industrias Béjar, 50; Manuel Casal, 25 e Ramón Castro Barras, 15.

por *El Progreso*, que se pecha o día 27 de outubro de 1954, só recadara 3.350 pesetas, mentres que a aberta por *El Ideal Gallego*, xornal editado na Coruña e que foi quen promoveu todos os actos da homenaxe, ascendía a 18.108,50 pesetas xa o 15 de outubro. Cabe preguntarse se houbo unha maior solidariedade da cidade herculina coa finada?⁶

O 23 de febreiro de 1955, o Consello Superior de Menores concede un donativo de 2.000 pesetas aos

6 Non temos o total de aportacións realizadas na Coruña e publicadas no *El Ideal Gallego*, pero si recollemos algunhas delas. *El Ideal Gallego*, 1.000; Mario Labarta y Labarta, 100; Francisco de Luís y Díaz, 100; Alfredo López y Martínez 100; Faustino Hervada y García Sampedro, 100; Javier García Pita, 100; Francisco Zapito Araújo, 100; Luís Iglesias Veiga, 100; Hoja del Lunes da Coruña, 250; Insua y Vizoso, 200; Manuel Insua Sánchez, 100; Álvaro Cornide Ferrant, 25; Pío García López, 50; Enrique Orbe y Morales, 25; Galicia S.A. Seguros, 500; Caixa de Aforros e Monte de Piedade da Coruña, 500; Antonio Pena Veira, 25; Manuel Vidal Villa, 25; José Paradela Loredó, 25; E.P.R., 5; Jesús Lema Gómez, 20; Joaquín Ponte Naya, 100; José Alemany Soler, 100; Manuel Oliver Echazarreta; Arturo Montel, 50; Un canónigo, 25; Elenita e Isabelinta Garrote, 25; Juan Fernández Anca, 25; F.S.V., 25; Francisco Caamaño Martínez, 25; garaxe Madrid, 25; Ismael Pedregal Santullani, 25; Luís Díaz Orro, 50; J.A.B.B., 5; Eugenio Vázquez Gundín, 100; Ricardo Veiga González, 5; A.M.P., 5; Argimiro Seoane García, 10; Luis Doncel, 25; Fernando y María Cristina Ocampo Lavilla, 25; un anónimo, 100; Manuel Longueira, 200; Gaspar Araújo Lucas e Dolores Mon Landa, 100; José López Lamas, 10; J.R.R., 15; Dr. Enrique Hervada, 100; casino da Coruña, 200; Felipe Pérez Rodríguez, 100; Pedro López Sora, 100; Antonio Valle Banet, 10; José Porto, 10; Manuel Ulloa, 25; Manuel Roldán, 15; Bernardo Dorrego Varela, 10; M.R.F., 10; Ángel Torres de la Riva, 100; Manuel Pardo, 50; María del Carmen e Manuel Luis Anca Mesejo, 25; Lázaro Mendiáharat, 25; F. M.A., 5; P. A.N., 25; Antonio Castro Maseda, 5; L.P.A., 5; M. G.P., 5; Jesús Sáez Jiménez, 25; Ramón Iglesias Aneiros, 15; un doante de Corcubión, 25; Persoal da Coruña, oficina de viaxes, 40; Hotel Atlántico, 100; Dr. Padilla, 25; Diego Delicado Maraño, 100; F. M.V., 5; Daniel Chaver, 50; Carlos Hervada Fernández España, 25; Jaime Hervada Fernández España, 25; J.F.M., 25; J.G.C., 25; E. M. L., 25; A.G.H., 25; J.V.S., 25; M.R.M., 25; R.S.B., 7; E.Q.Z., 25; J.M.D., 5; R.R.R., 25; José López Rodríguez Vigo, 100; Enrique González e Compañía S.L., 500; M.S.C., 10; Roberto Manuel Pérez Martínez, 50; Manuel Val Tarelo, 10; Eduardo Sanjurjo de Carricarte, 50; Grupo Escolar Teniente médico Sal Lence, 50; Rafael Vidal Agra, 10; Tres irmáns, 25; F. L. A., 5; Manuel Malde López, 100; Juan José García Pérez, 5; P. P. L., 5; F.G.C., 10; José Luís e Mariloli, 25; Manolito S.B.L., 50; José Luís, 25; Pedro Rey, 100; Francisco del Valle, 25; María Luísa Durán Marquina, 25; C.T., 10; X., 50; Arcadio García Tizón, 100; Recadado na Escola Nacional Mixta Guiliade-Piadela, 16,50; Tomás Piñeiro Cabarcos, 50; José Sánchez y Sánchez, 25; Joaquín García López, 25; J.A.R., 10; Alvarito Bello, 5; M.V., 5; Mary González, 10; M.L.C., 25; unha familia, 15; María del Carmen González-Moro, 25; Aurora López, 10; P. Lousa Comas, 100; A.V.R., 10, etc.

fillos da gardabarreira. O acto, presidido por D. Ángel Olavarría Téllez, daquela notario de Lugo e secretario da Xunta Provincial de Protección de Menores, tivo lugar na casa tutelar de menores “Ángel de la Guarda” de Rábade. “Con los hijos de la finada se hallaban todos los internos en la Casa Tutelar”

“El señor Olivarría hizo entrega del donativo a los huérfanos, los cuales lo recibieron con vivas muestras de emoción. Seguidamente pronunció unas sentidas frases, en las que glosó el significado del acto, y dedicando un recuerdo a la heroica madre de aquellos niños, a la que puso como ejemplo de abnegación y sacrificio.” (*El Progreso*, 28/02/1955)

Contradicindo esta nova, hai un escrito, de data do 29 de setembro de 1954, do que descoñecemos a procedencia, e que me foi facilitado polas netas de Evangelista, no que se di “no habiendo dejado la fallecida viudo, ni ascendientes y siendo los hijos todos mayores de dieciocho años, sin inutilidad ninguna para el trabajo, no existen familiares que puedan ser derechoambientes, siendo en este accidente mortal de trabajo beneficiario de la renta el Fondo Especial de Garantía de la Caja del Seguro de Accidentes del Trabajo, según dispone el artículo 4º del Decreto de 29 de septiembre de 1943 en relación con el artículo 29 del Reglamento de Accidentes del Trabajo de 31 de enero de 1933”. Non sabemos cal das dúas informacións é a verdadeira pero, segundo testemuñas da familia, ningún dos fillos de Evangelista pasou polo centro “Ángel de la Guarda” de Rábade.”

A homenaxe

O sábado 26 de marzo de 1955, tiveron lugar os actos de homenaxe a Evangelista Rey Galán. Deron comezo á unha da tarde, coa celebración dun solemne funeral na igrexa parroquial, pagado por *El Ideal Gallego*, e que estivo oficiado por D. Enrique Vázquez, director da Casa de Observación de Protección de Menores de Rábade, asistido polo beneficiado da S.I.C.B de Lugo D. Primitivo Rodríguez e polo capelán D. Enrique R. Arias. Esta misa solemne á que asistiron os fillos e outros familiares da finada e na que actuaron elementos da capela de música da Catedral de Lugo, estivo presidida polo subdirector de *El Ideal Gallego*, D. José Fernández Martínez, e polo redactor-xefe de *El Progreso*, D. José Trapero Pardo. Por parte da Sección de Vías e Obras de Renfe, asistiu don José Fernández Mejía.

Rematados os actos relixiosos, os asistentes desprazáronse ao lugar do suceso no que se levantou unha cruz conmemorativa que foi bendicida polo párroco de Rábade D. José Pérez Rodríguez. A continuación, o subdirector de *El Ideal Gallego* pronunciou unhas palabras nas que destacou o heroísmo e a exemplaridade do acto realizado por Evangelista Rey Galán.

A cruz e unha segunda homenaxe

De toda esta historia só quedaba, ata hai uns meses, unha sinxela cruz de formigón (fig. 3). Estaba situada a escasa distancia do paso a nivel da estrada LU-107 coa vía férrea de Coruña a Palencia. Constaba dunha plataforma de planta cuadrangular de dous chanzos. A súa base, monolítica e cun primeiro tramo recto e un segundo tronco piramidal, soportaba unha simple cruz latina de aresta viva. Nunha das caras da base, había unha placa metálica na que se podía ler: (Arribas e Blanco, 2000, pp.260-261).

Fig. 3. Estado da cruz en 1999.

**A LA MEMORIA
DE
EVANGELISTA REY GALÁN
GUARDABARRERA
QUE EN ESTE LUGAR DIO SU VIDA
POR SALVAR LA DE UN NIÑO
EL DÍA
24 DE SEPTIEMBRE DE 1954**

Non obstante, nos primeiros meses de 2022, a causa dun accidente, esta cruz quedou esnaquizada e, á hora de escribir estas liñas, aínda permanece rota e tirada no chan, tal como se pode comprobar nas imaxes que acompañan a este artigo. (Figs. 4 e 5).

Fig. 4 Estado actual da cruz 1.

Fig. 5 Estado actual da cruz 2.

Por todo o anteriormente exposto, non nos gustaría que se perdera a memoria do acto de heroísmo protagonizado por Evangelista Rey Galán, polo que entendemos que a reparación deste sinxelo monumento é unha importante contribución na recuperación desta memoria e coidamos que debe de considerarse unha tarefa urxente.

Con motivo do 50 aniversario deste lamentable suceso, en setembro de 2004, o Concello de Rábade, presidido por Francisco Fernández, tributoulle unha nova homenaxe a Evangelista. Neste acto, que contou coa presenza de máis de cen persoas, participou tamén Manuel García Vázquez, aquel neno que debe a súa vida ao heroísmo de Evangelista, e que, aquel día, contaba xa con 52 anos. A homenaxe consistiu nunha misa e nunha ofrenda floral ao pé da cruz e doutra na sepultura do cemiterio de Rábade, onde repousan os restos desta heroína.

Bibliografía

Arribas Arias, F e Blanco Prado, J. M., (2000). *Catálogo de cruceiros da Terra Chá. Cruceiros de Begonte, Cospito e Rábade*, Sada (A Coruña): Edicións do Castro.

El Caso en Galicia, setembro de 1954.

El Progreso, 26 de setembro de 1954.

El Progreso, 28 de febreiro de 1955.